

Százhatodik hírlevél

Alapítványunk 106. hírlevelében három novellát olvashatnak. Mindhárom a karácsonyi ajándékozásról szól. Az első novellát az interneten olvastam, ahol a fordító neve nincs feltüntetve, hiába is kerestem. Ám ha netalántán olvassa ezeket a sorokat, és ír nekem, ígérem, hogy a legközelebbi alkalommal közölni fogjuk a nevét.

Fenyő Ervin

*

O. Henry

igazi nevén

William Sydney Porter

(1862 – 1910)

A háromkirályok ajándéka¹

Egy dollár nyolcvanhét cent. Ez minden vagyona. És ebből is hatvan cent csupa pennyben. Egy- meg két-pennynként rakosgatta félre, úgyhogy már rettegett tőle a fűszeres, a zöldséges meg a hentes, ha belépett a boltba – neki meg égett az arca szégyenében, mert érezte, hogy magukban fukarnak tartják a kicsinyes alkudozása miatt. Della háromszor is megszámlálta. Egy dollár nyolcvanhét cent. És holnap karácsony napja.

Most már világos, nem tehet egyebet, mint hogy lehuppan a kopott díványra, és jól kibőgi magát. Della ezt valóban meg is tette. Ami azt a filozófiai megállapítást váltja ki az emberből, hogy az élet csak zokogásból, szipogásból meg mosolygásból áll, de főként szipogásból.

Míg a ház asszonya a zokogás első stádiumából fokozatosan a másodikba csendesül, nézzünk körül az otthonában. Bútorozott szoba, heti bére nyolc dollár. Koldustanyának éppen nem mondható, de a kolduskataszteren dolgozó közegek bizony könnyen rásüthetnék ezt a minősítést.

Lent a lépcsőházban van egy levélszekrény, amelybe nem fér be a levél, egy villanycsengő, amelyből a látogató egyetlen hangot sem bír kicsikarni, valamint egy névjegy a következő névvel: „*Mr. James Dillingham Young*”.

¹ A novella eredeti címe: *The Gift of the Magi* – első megjelenés: 1905. New York

A Dillingham név kiírása még a jómódnak abból az idejéből származik, amikor viselőjének heti harminc dollár volt a fizetése. Most, hogy jövedelme húsz dollárra zsugorodott, a Dillingham név betűi is annyira elmosódtak, mintha feltett szándékuk volna, hogy egyetlen szerény és igénytelen D-vé húzódjanak össze. Amikor azonban Mr. James Dillingham Young hazajön, és belép a lakásba, Mrs. Dillingham Young, a felesége, akit Della néven már bemutattunk az olvasónak, csak Jimnek szólítja, és a nyakába borul. Ez pedig igen jó dolog.

Della kibőgte magát, aztán a púderpamaccsal eltüntette arcáról a sírás nyomait. Az ablakhoz állt, és szomorúan kitekintett; a kilátás egy szürke macskára nyílt: a macska a szürke udvar szürke fala alatt sétált. Holnap lesz karácsony napja, s neki összesen 1,87 dollárja van Jim ajándékára. Hónapok óta félrerak minden pennyt, s ez az eredmény. Heti húsz dollárból nem futja sokra. A kiadások nagyobbak, mint számította. Ez örökösen így van. 1,87 dollárja van mindössze, ennyiből vehet Jimnek ajándékot. Az ő Jimjének. Pedig hány boldog órát töltött azzal, hogy kitervelte, mi szépet vegyen neki. Valami finom, különleges, igazán értékes holmit – ami egy icipicit méltó a megtiszteltetésre, hogy Jim tulajdona legyen.

A szoba két ablaka között volt egy állótükör. Az olvasó talán látott már állótükröt nyolcdolláros bútorozott szobákban. Ha egy nagyon sovány s igen fürge mozgású személy nézi benne hosszanti irányú csíkos, gyors egymásutánban megjelenő tükörképét, többé-kevésbé pontos fogalmat alkothat magának a külsejéről. Minthogy Della karcsú volt, megtanulta, hogyan kell megnéznie magát a tükörben.

Egyszer csak elperdült az ablaktól, s a tükör elé állt. A szeme ugyan ragyogott, de az arca húsz másodperc leforgása alatt egészen elszíntelenedett. Gyors mozdulatokkal kibontotta a haját a tükör előtt, s teljes hosszában leengedte.

James Dillingham Youngéknak összesen két kincsük volt: roppant büszkék voltak rájuk mind a ketten. Az egyik: Jim aranyórája, amely még az apjától maradt rá. Ő is az apjától örökölte. A másik Della haja. Ha Sába királynőjének történetesen a szellőztetőaknával szemben volna a lakosztálya, holtbiztos, hogy Della hajmosás után az ablakon lógná ki a haját, csakis azért, hogy lepipálja Őfelsége ékszereit. S ha Salamon király lenne náluk a házmester, s kincsei az alagsorban lennének felhalmozva, Jim mindig megnézné az óráját, valahányszor elmenne mellette, csakis azért, hogy az öreg a szakállát tépje irigységében.

Mint mondtam, Della leeresztette gyönyörű haját: térden alul ért, csillogó, hullámszó, rőt barna hajzuhatag, s mint valami palást, beburkolta egész alakját. Aztán gyorsan, idegesen megint feltűzte fűrtjeit. A keze közben tévovázva megállt egy percre, s egy-két könnycsepp gördült le a szeméből a kopott piros szőnyegre.

Magára kapta elnyűtt barna kabátját, feltette a régi barna kalapját. Perdült egyet, s a szeme még mindig csillogott, amikor kiröppent az ajtón s lefutott a lépcsőn, ki az utcára.

Meg sem állt, míg egy cégtábla elé nem ért, amelyen ez volt látható: „*Madame Sofronie. Vendéghaj nagy választékban.*” Della felrohant az emeletre, majd pihegve megállt, hogy összeszedje az erejét.

A Madame magas, sápadt, rideg asszony volt, külseje rácáfolt szép nevére.

– Megveszi a hajamat? – kérdezte Della.

– Attól függ – mondta az asszony. – Vegye le a kalapját, hadd látom, milyen.

Della vállán leomlott a barna hajzuhatag.

– Húsz dollár – mondta az asszony, szakértő mozdulattal megemelve a nehéz fürtöket.

– Adja ide a pénzt, de gyorsan – mondta Della.

Rózsaszín lepkeszárnyon repült el a következő két óra. Della végig járta az áruházakat. Ajándékot keresett Jimnek.

Nagy sokára talált is valamit; mintha egyenesen Jim számára készült volna, csakis neki, és senki másnak. Átkutatta az áruházak egész készletét, de egyikben sem talált hozzá hasonlót. Platina óralánc volt, mintázata nemesen egyszerű, értékét csupán az anyaga hirdette, s nem holmi cikornyás, talmi minta – bár ilyen egyszerű volna minden, ami jó! A lánc valóban méltó volt az órához. Mihelyt Della meglátta, rögtön tudta, hogy ezt pedig Jim fogja viselni. Olyan ez a lánc, mint a férje. Szerénységgel párosult nemesség, ez az, ami Jimre és a láncra egyaránt jellemző.

Huszonegy dollárt kértek érte, s Dellának nyolcvanhét cent maradt a zsebében, mikor hazasietett. Ennek az óraláncnak a birtokában Jim most már bizvást megnézheti bármely társaságban, mennyi az idő. A pompás órára ugyanis ez ideig olykor csak lopva pillanthatott, mert lánc helyett csupán egy ócska bőrszíjra volt felerősítve.

Hazatérve Della mámoros öröme némileg fölülkerekedett az óvatos, józan megfontolás. Elővette a sütővasat, meggyújtotta a gázt, s hozzálátott, hogy helyrehozza a nagylelkűséggel párosult szerelem romlását. Márpedig, kedves barátaim, az efféle romlást helyrehozni minden esetben roppantul nehéz feladat, mondhatni óriási feladat.

Negyven perc múlva Della fejére apró, tömött fürtöcskék simultak: egészen olyan lett, mint egy huncut iskolás fiú. Della hosszan, gondosan, kritikus szemmel szemlélte tükörképét.

– Ha Jim menten meg nem öl, ahogy meglát – gondolta magában –, akkor biztosan azt mondja majd, hogy olyan vagyok, mint egy Coney Island-i kóristalány. De mihez kezdtem volna egy dollár nyolcvanhét centtel?

Hét órára kész volt a kávé, a hirtelen sült borjúszeletekhez pedig a kályha szélén állt a forró serpenyő.

Jim pontosan járt haza. Della a markában szorított óralánccal az asztal sarkán ült, az ajtó mellett, amelyen a férje majd belép. Aztán egyszerre csak meghallotta Jim lépteit a lépcsőházban, lent az első emeleten, s erre hirtelen elsápadt. Della gyakran fohászodott magában egészen egyszerű, mindennapi dolgokért, s most azt rebegte: édes Istenem, add, hogy Jim így is szépnek találjon!

Kinyílt az ajtó, Jim belépett, s az ajtót betette maga mögött. Sovány, magas, az arca komoly. Szegény fiú, mindössze huszonnégy éves, és már családfenntartó. Új felöltőre lett volna szüksége, és nem volt kesztyűje.

Jim megállt az ajtónál, mozdulatlanul, mint a vizsla, mikor fürjet szimatol. Dellára szegezte tekintetét, de az asszonyka nem tudott kiolvasni a szeméből semmit, és megrettent. Jim pillantásában nem volt sem harag, sem meglepődés, sem rosszallás, sem iszonyat, sem valamilyen más érzés, amelyre Della felkészült. Jim csak bámult rá mereven, furcsa, kifejezéstelen arccal.

Della leugrott az asztalról, és elébe állt.

– Jim, drágám – kiáltotta –, ne nézz így rám! Levágtam a hajamat, és eladtam. Itt a karácsony, és nem akartam, hogy úgy múljon el, hogy meg ne ajándékozzalak. A hajam majd kinő megint, mondd, ugye, nem haragszol? Muszáj volt megtennem. Az én hajam nagyon gyorsan nő. Szólalj hát meg, Jim, mondd, hogy: Boldog karácsonyi ünnepeket, és örüljünk egymásnak. Ha tudnád, milyen szép, milyen gyönyörű ajándékot vettem neked!

– Levágtad a hajad? – kérdezte Jim nehezen forgó nyelvvel, mintha a legkeményebb szellemi megerőltetéssel sem bírta volna ezt a nyilvánvaló tény megérteni.

– Levágtam és eladtam – mondta Della. – Hát így már nem tetszem neked? Pedig az vagyok, aki voltam, a hajam nélkül is, nem igaz?

Jim furcsán körül járatta tekintetét a szobában.

– Azt mondd, nincs meg a hajad? – szólt szinte bárgyú arccal.

– Hát aztán – válaszolt Della. – Mondom, hogy eladtam. Volt, nincs, vége. Karácsony este van, kisfiam. S most légy kedves hozzám, hiszen miattad vágattam le. A hajamat szálanként megszámolhatták – folytatta az asszonyka, hirtelen elkomolyodva, édes-melegen –, de ki méri fel, hogy én téged mennyire szeretlek?!... Süthetem már a húst, Jim?

Jim hamar magához tért különös révületéből. Karjába kapta asszonykáját. S mi most tíz másodpercre fordítsuk el tapintatosan a tekintetünket, vegyük figyelmesen szemügyre valamely jelentéktelen tárgyat a szobában. Heti nyolc dollár vagy évi egymillió – hát nem mindegy? A matematikusok vagy más okos emberek bizonyára helytelenül válaszolnák meg ezt a kérdést. A három napkeleti bölcs értékes ajándékokat hozott, de ilyen kincs nem volt a kincseik között. A továbbiakban majd fény derül e homályos célzásra.

Jim kihúzott a zsebéből egy csomagot, s az asztalra dobta.

– Nehogy félreérts, Dell – mondta. – Felőlem levághatod, leborotválhatod vagy megmoshatod a hajad, attól még én éppúgy foglak szeretni. De bontsd csak ki ezt a csomagot, és tüstént meglátod, miért voltam úgy oda az első pillanatban.

A fürge fehér ujjak sietve letépték a spárgát meg a papírt. Aztán elragadtatott örömsikoly hangzott fel, majd sajnos nőies hirtelenséggel keserves zokogás és jajveszékélés, úgyhogy a ház urának minden rendelkezésre álló eszközt latba kellett vetnie, hogy megvigasztalja asszonyát.

A csomag ugyanis a fésűket tartalmazta, azt a fésűkészletet, amely már régóta Della csodálatának tárgya volt, egy broadwayi üzlet kirakatában. Gyönyörű fésűk voltak, tiszta teknőcből, a szélük ékkővel kirakva, pontosan az az árnyalat, amely az ő hajdani szép hajához illett volna. A fésűk sokba kerültek, Della szíve mégis majd elepedt értük, pedig semmi

reménye sem volt rá, hogy ez a készlet valaha is az övé legyen. S íme, most mégis az övé lett, s az áhított ékességénél is gyönyörűbb hajfonat... nincs többé!

Della kebléhez szorította a fésűket, s végre mégis ráemelte tekintetét a férjére. Könnyben úszó szemmel, mosolyogva mondta:

– Az én hajam ám nagyon gyorsan nő!

Aztán mintegy leperzselt szőrű kismacska, hirtelen felszökkent, s felkiáltott:

– Jaj!

Jim még nem látta az ő ajándékát. Della mohó várakozással nyújtotta felé nyitott tenyerén. A tompa fényű nemesfém szikrázva csillant meg az asszonyka szenvedélyes szerelmének fényében.

– Ugye, csodálatos ez a lánc, Jim? Bejártam érte az egész várost. No, most aztán napjában százszor is megnézheted, mennyi az idő. Add csak ide az órát, hadd lássam, milyen rajta.

De Jim ahelyett, hogy engedelmeskedett volna, ledőlt a díványra, kezét a tarkója alá tette, és csak mosolygott.

– Della – mondta –, rakjuk el a karácsonyi ajándékokat, őrizzük csak egyelőre a szekrényben. Túlágosan szépek, semhogy pillanatnyilag használhassuk őket. Eladtam az órát, abból vettem neked a fésűket. Süsd ki azt a húst, kérlek.

A háromkirályok, akik ajándékokat hoztak a jászolban fekvő kisdednek, mint tudjuk, bölcsek voltak, nagyon bölcsek. Ők találták ki a karácsonyi ajándékozás szép szokását. S minthogy bölcsek voltak, bölcsesség volt bizonyára az ajándékaikban is; nyilván minden ajándékuk különleges ajándék volt, ki lehetett cserélni, ha történetesen más is ugyanazt hozta volna. Én itt bárdolatlan szavakkal egy jelentéktelen történetet mondtam el két bolondos gyerekről, akik hónaposszobában laktak, s balga módon feláldozták egymásért legdrágább kincsüket. Befejezésül hadd mondjam meg mégis napjaink bölcseinek, hogy minden ajándékozó közül ők ketten voltak a legbölcsebbek. Az ilyenek a legbölcsebbek mindazok közül, akik ajándékokat adnak, és akiket megajándékoznak. Mindenütt ők a legbölcsebbek. Bizony mondom, ők a napkeleti királyok.

Kosztolányi Dezső

(1885-1936)

A gipszangyal²

² Kosztolányi Dezső *Ősszes novellái I. A léggömb elrepül* (Szépirodalmi Könyvkiadó Budapest; 1981; 458-463. oldal)

Varjú Péter, a tanyai tanító már ős óta töprengett azon, hogy karácsonykor milyen ajándékkal lepje meg a hűgát.

Ezek Budapesten laktak. Egyre több szívességet tettek neki, s ő az ajándékkal ki akarta fejezni mennyire szereti őket, milyen nagyra tartja rokoni kedvességüket.

Két évvel ezelőtt vitt nekik egy söröskészletet – kancsót és poharakat –, tavaly meg egy kínaezüst cigarettatárcát, melynek födelén egy ló ágaskodott.

Mit vásároljon az idén? Nehéz volt ezt eldönteni.

Voltaképp kevés dologgal lehet meglepni az embereket. Arra gondolt, hogy majd vesz még egy söröskészletet vagy még egy cigarettatárcát, végre kettő is elfér a háznál, de erről a tervről letett.

Az ünnepek előtt pár nappal fölutazott Budapestre. Sorra járta az üzleteket, keresett valami megfelelő ajándékot, de nem talált. A kereskedők telebeszéltek a fejét, ide-oda ráncigálták, körül-hízelegték és lemosolyogták, ő azonban csak állt a sok holmi között, soványan, mint a piszkafa, garádicsosan nyírt, fölfelé fésült hajával, tűnődött, nem tudott választani, bocsánatot kért, és egy másik üzletbe nyitott. Így csetlett-botlott, határozatlanul.

A karácsony előtti napon délután, amint a Rákóczi úton kóválygott, a kirakatokat bámulva, egy izmos, tagbaszakadt „behúzó”, aki télikabátban leste künn az utcán a vevőket, észrevette ezt a cingár, tétova, vidéki emberkét, s szelíd erőszakkal betuszkolta a boltba.

Ott egy gipszangyalt mutattak neki.

– Gyönyörű! – kiáltotta a tanító, az önkéntelen elragadtatás hangján.

Aztán föltette csiptetőjét, és úgy nézegette a gipszangyalt.

A gipszangyal nagy volt, akkora, mint egy tízéves leányka, kezeit imára kulcsolta, szemét az égre fordította, és mosolygott, oly édesen mosolygott, mintha nem is gipszből, hanem süvegukorból faragták volna ki.

A tanító a szűk homlokát ráncolgatva visszamosolygott rá. A kereskedő és a segédek is mosolyogtak, hogy a gipszangyal, mely már régóta a nyakukon porosodott, s a tanító ily szerencsésen egymásra talált.

Huszonöt pengőre tartották.

– Nem lesz drága? – kérdezte.

A kereskedő és a segédek viharosan tiltakoztak.

Máris csomagolták, hogy hazaküldjék. A tanító sietve fizetett – szeretett hamarosan túlesni a kellemetlen dolgokon –, de minthogy nem bízott a pesti emberekben, inkább maga vitte haza. Kebléhez ölelte a gipszangyalt, és úgy botladozott vele a népes utcákon, közben pedig állandóan reszketett, hátha összetörik a szobor. De nem történt semmi baja. Szállójában kicsomagolta, letette a padlóra, és hosszan bámulta a homályos villanyfényben.

A gipszangyal most is mosolygott, szirupédesen és émelyítően, de a mosolyával együtt valami nagy-nagy szomorúságot is árasztott, mint az ízléstelen gyári holmik, melyek a művészetet akarják utánozni.

A tanító elszomorodott. Félt, hogy túlfizette, és becsapták. Félt, hogy sógorának meg a húgának nem fog tetszeni. Félt, hogy nem tudják majd hova tenni, hiszen lakásuk telis-tele van csecsebecsékkal, tavaly egy szobrot is vettek, igaz, hogy az csak egy öreg szakácsnét ábrázol, és sokkal kisebb, mint ez.

Egyelőre a gipszangyalt letakarta az ágyneművel, hogy ne is lássa.

Ez volt az ő rendszere. Nem szeretett arra gondolni, ami kellemetlen. Magára se igen gondolt, csak fölkel és lefeküdt, dolgozott és pihent, élt. Nyáron valami mérges bibircsók nőtt az állán. Akkor hetekig nem nézett a tükörbe, mindaddig, míg a bibircsók le nem száradt, s szentül meg volt győződve, hogy a bibircsók azért múlt el, mert figyelemre se méltatta.

A gipszangyal azonban nyugtalanította. Hol levette róla az ágyterítőt, hol megint ráborította. Egyszer tetszett neki, másszor nem tetszett. Még éjszaka álmából is fölkel, hogy megtekintse. Akkor megint nem tetszett neki. Reggel azonban kisütött a nap. Akkor megint tetszett neki.

„Ha nem mosolyogna – mondogatta magában –. akkor nem érne ennyit. De mosolyog. Olyan édesen mosolyog.”

Ebbe aztán meg is nyugodott.

Karácsony estéjén maga vitte rokonaihoz, titokban, anélkül, hogy látta volna előzőleg, a karácsonyfa alá állította.

Amint sógora meg a húga megpillantotta az ajándékot, kissé elmosolyodott, de kissé meg is döbbsent.

– Milyen kedves vagy – mondogatták. – Köszönjük, nagyon köszönjük. De miért vered magad ilyen költségbe.

– Tetszik? – kérdezte a tanító.

– Nagyon szép – biztatgatták, de nem néztek a gipszangyagra, mely a maga gyári ízléstelenségével, mintha elsötétítette volna a karácsonyi gyertyák vidám lobogását.

– Az a szép rajta – szólt a tanító zavartan –, hogy olyan édesen mosolyog.

Gyászos hangulatban vacsorázott. A villanyok szikráztak körötte, a fánk párája összeölelkezett a fenyőfa s a csepegő viaszgyertyák szagával, a poharakban topázsínű és rubinvörös borok csöpögtek, de ő csak hallgatott, gondolkozott és ivott, egyre többet ivott. Nézegette a sógora nyakkendőjét, s az jutott eszébe, hogy ő sohase tudna ilyet kiválasztani. Amit magára vesz, az nem áll jól neki. Bútoraik is milyen furcsák, és mégis finomak, fogalma sincsen, hogy miért.

Éjfél felé, mikor asztalt bontottak, és átmentek a másik szobába, oda, ahol a karácsonyfa alatt a gipszangyal állt, a bortól egyszerre megoldódott a nyelve.

– Nézd, sógor – mondogatta kötekedve. – Én szeretem az egyenes embereket. Miért nem vagy hozzám őszinte. Érzem, hogy te lenézel engem. Igenis megvetsz engem, te is, a húgom is.

Sógora tiltakozni próbált, de ő nem engedte.

– Hallgass! – folytatta emeltebb hangon. – Vacsoráztunk. Jól van. A vacsora pompás volt. Megöleltél, amikor idejöttem, szívesek vagytok mind a ketten, tenyereteken hordoztok. A vacsoránál sört ittunk. Hol a söröskészletem? Lásd, már nem is emlékszel rá. Két évvel ezelőtt hoztam nektek egy söröskészletet, poharakat meg egy kancsót, arany betűkkel volt ráírva: *Emlék*. Hova tettétek? Az üvegszekrényben se látom. Kidobtátok a szemétre. Megkínáltál cigarettával is. A cigarettatárcámat, azt a szép cigarettatárcát se hordod. Szégyelled. Valld be, hogy szégyelled.

– Részeg vagy – mondta a sógor.

– Nem vagyok részeg – kiabált a tanító. – Én már napok óta nem tudok aludni, mert érzem, hogy ti gyűlöltök engem, igenis, gyűlöltök engem, csak azt nem tudom, hogy miért. Mit vétettem én nektek? Miért nem jók az én ajándékaim? Ezen is mosolyogtatok. Ne tagadd, mosolyogtatok rajta. Legjobban szeretném összetörni az öklömmel ezt az angyalt, ezt a szegény, szép, fehér angyalkát, mely azt mondja nektek, hogy szeretlek benneteket...

Föl is kelt, és karjait fölemelte, a karácsonyfa felé tántorgott, hogy összezúzza a gipszangyalt. Csak a húga tartóztatta föl.

– Részeg vagy – ismételte a sógora –, részeg.

– Nem vagyok részeg – rikácsolt a tanító, és sírva fakadt. – Csak fáj, nagyon fáj, itt – és a szívére mutatott. – Rátapostatok.

Vizet, feketét itattak vele, lassan ki is józanodott és elcsitult. Akkor egy kocsiba rakták, hazavitték szállójába, ott lefektették. Megígérte nekik, hogy másnap meglátogatja majd őket, de a hajnali vonattal hazautazott a tanyára.

Pár nap múlva levelet kaptak tőle, abban bocsánatot kért, mentegette magát a „karácsonyi botrány” miatt, azt írta, hogy nagyon ideges.

Otthon, a szünet alatt, komoran járkált föl-alá kis szobájában. Abbahagyta a pipázást is. Elővette hegedűjét, próbált valamit játszani, kétségbeesetten tette vissza tokjába. Nem tudott jól hegedülni. Izgalmát mégis legjobban csillapította a bor. Részegen feküdt le, és reggelenként sápadtan, borostás állal ébredt.

Januárban valami gazdához volt híva disznótorra. Akkor is sokat ivott. Egyedül ballagott haza a végtelen pusztán. Sűrű hó esett. A hóra vékony jégkéreg fagyott. Ment-mendegélt a fehér éjszakában, lógatva sovány fejét. Gémeskutakat látott, behavazott boglyákat, kukoricagórékat, pajtákát és istállókat. Közben elfáradt. Leült egy fatörzsre. Akkor egyszerre valami elérzékenyülés fogta el, és sírni kezdett. Könnye lecsorgott, és azonnal megfagyott. De jólesett sírnia. Szürcsölte az édes szomorúságot. Eszébe jutott a söröskészlet, a kancsó, melyre

aranybetűkkel van ráírva: *Emlék*, a kínaezüst cigarettatárca az ágaskodó lóval, s a gipszangyal is, mely oly édesen mosolygott. Az is eszébe jutott, hogy valaha a képzőben tanult Michelangeloról, aki haragos és gyönyörű, erős és bajnoki angyalokat faragott, és hogy vannak dalok is, melyek teljesen el tudják mondani, hogy mi fáj a szívünk mélyén. Siratta életét és kicsiségét. Megsiratta a szűk homlokát, garádicsosan nyírt haját, kitérdelt nadrágját, szemét, mely eddig vak volt és nem látta a titkos szépséget, s megsiratta a gipszangyalt is, az olcsó és ízléstelen gipszangyalt, mely oly szomorú és igénytelen volt, mint ő. Édes zsibbadtság bizsergette tagjait, és lassan elálmosodott. Álmában a gipszangyalt látta, aki fehéren, mint a hó, feléje mosolygott, és egyre közeledett, egyre nőtt, eleinte csak akkora volt, mint egy ember, később azonban akkora lett, mint egy ház és egy hegység. A gipszangyal szelíden karjaiba fogta, és ő boldogan hanyatlott oda, engedte, hogy magához szorítsa, fölemelje a fatörzsről, és vigye-vigye, fölfele.

(1913)

Bertolt Brecht
(1898-1956)
A Jóisten ajándéka³
(Karácsonyi történet)
Fordította
Sárközy Elga

Fogjátok csak a széket meg a teásbögrét, húzódjatok ide a kályha mellé, de a rumról nehogy megfélekedzetek ám! Jó dolog melegben lenni, mikor az ember a hidegről mesél.

A karácsonytól sokan erősen idegenkednek, kivált a férfiak egy bizonyos. minden érzélgősségtől viszolygó fajtája. De ha több nem is, egy karácsony azért volt az életemben, amely igazán szép emlék maradt számomra. 1908 karácsonya volt az, Chicagóban.

November elején érkeztem meg, és amikor az általános helyzet felől érdeklődtem, tüstént megmondták, hogy a megkeményebb tél következik, amelyet ez az amúgy is elég kellemetlen város csak produkálni képes. Mikor megkérdeztem, milyen esélye volna itt egy kazánkovácsnak, azt felelték, hogy kazánkovácsnak itt semmilyen esélye nincs, és amikor valami úgy-ahogy tűrhető szállást kerestem magamnak, minden túl drágának bizonyult. És azon a télen, 1908 telén, igencsak sokan tapasztalták ezt Chicagóban, a legkülönbözőbb szakmákból.

A Michigan-tó felől ocsmány szél fújt egész decemberben, ráadásul a hónap vége felé egy sor nagy húsfeldolgozó is leállt, és munkanélküliek egész áradatát okádta ki a hideg utcákra.

Hajnaltól napestig talpaltunk a különféle városnegyedekben, kétségbeesetten kerestünk valami munkát, és boldogok voltunk, ha esténként meghúzhattuk magunkat egy kimerült emberekkel telizsúfolt, parányi csehóban a vágóhidak környékén. Ott legalább melegen voltunk, és nyugodtan üldögéltünk. És ültünk is, ameddig csak lehetett, *egyetlen* pohár whisky mellett, és egész álló nap erre az egy pohár whiskyre spóroltunk, ami egyszersmind a meleget, a ricsajt, a pajtásokat is jelentette, vagyis mindazt, ami reménység még akadt számunkra.

Ebben az esztendőben karácsony estéjén is ott ültünk, és a csehó zsúfoltabb, a whisky vizesebb, a közönség elkeseredettebb volt még a szokottnál is. Napnál világosabban látszott, hogy sem a közönség, sem a tulaj nem nagyon ringatózik ünnepi hangulatban, ha a vendégek

³ A mű eredeti címe: *Das Paket des lieben Gottes*. In: *Märchen und Geschichten zur Weihnachtszeit* (Hrsg. von Erich Ackermann.) Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1987; S. 314-317.; magyarul: *Julius Caesar úr üzletei és más történetek* (Európa Könyvkiadó 1976); 339-342 oldal

legfőbb gondja egy pohár itallal kihúzni az egész éjszakát, a tulaj legfőbb gondja pedig kiutálni azokat, akik előtt üres a pohár.

Hanem tíz óra tájt beállított két-három pasas, akiknek a zsebében néhány, ördög tudja, honnan vett dollár csörgött, és mivel történetesen karácsony volt, és az érzelgősség a levegőben úszkált, az egész társaságot meghívták egy-két pohár soron kívüli féldecire. Öt perc elteltével nem lehetett ráismerni a csehóra.

Mindenki újabb whiskyt rendelt (és iszonyúan ügyelt, hogy hajszál pontosan mérjék ki az adagot), az asztalokat összetolták, egy agyon fagyottnak látszó leányzót felkértek, hogy táncoljon cake-walk-ot, amelyhez az ünnepség valamennyi résztvevője együtt tapsolta a ritmust. De mit mondjak, alighanem a sátán fekete mancsa avatkozott a játékba, mert sehogyan sem akart amolyan igazán jó hangulat kerekedni.

Sőt az ünnepség már egyenest az elejétől fogva határozottan rosszindulatú jelleget öltött. Úgy vélem, a kényszer bősztette fel annyira az embereket, az, hogy muszájból kellett ajándékot elfogadniuk. A karácsonyi hangulat költségviselőit egyáltalán nem nézték nyájas szemmel. Már az első néhány jótékonyági whisky után megszületett a terv, hogy szabályos karácsonyesti ajándékosztást, valami úgyszólván nagyvonalú ügyet rendeznek.

Mínhogy korántsem dúskáltak ajándéktárgyakban, úgy döntöttek, hogy nem ragaszkodnak a közvetlen értékhez, inkább olyasfajta ajándékokat adnak, amelyek illenek a megajándékozókhoz, sőt, tán mélyebb értelemmel is rendelkeznek.

Így például a tulajnak egy vödör szutykos hólét adományoztunk, amiből éppen elég volt odakinn hozzá, *hogy a régi whiskyje kitartson még újévig*. A pincér egy ócska, üres konzervdobozt kapott, *hogy legalább egy darab tisztességes edénye legyen*; egy, a csehóhoz tartozó lány pedig egy csorba bicskát, *hogy legalább a tavalyi púderréteget le tudja vakarni az arcáról*.

A jelenlévők összessége – kivéve talán a megajándékozottakat – kihívó tetszéssel üdvözölte az ajándékokat. És aztán következett a fő szám.

Járt közénk ugyanis egy illető, akinek vaj lehetett a fején. Minden áldott este ott ült a csehóban, és azok, akik értettek az ilyesmihez, teljes biztonsággal merték állítani róla, hogy bármilyen közönyösnek tettei is magát, leküzdhetetlen félelmet érez mindentől, ami a rendőrséggel kapcsolatos. Azt, hogy nincs jó bőrben, egyébként is láthatta bárki.

Az ő részére valami egészen különös dolgot agyaltunk ki. A tulaj engedelmével egy ócska címjegyzékből kitejtünk három lapot, amelyen csupa rendőrőrs szerepelt, gondosan becsomagoltuk újságpapírba, a csomagot pedig átnyújtottuk emberünknek.

Óriási csönd támadt, amikor odaadtuk. A pasas tétován kezébe vette a csomagot, és kissé kényszeredett mosollyal nézett ránk. Észrevettem, amint ujjjaival végig tapogatta a csomagot, hogy már kibontása előtt megállapíthassa, mi van benne. De aztán gyorsan felnyitotta.

És ekkor valami furcsa dolog történt. A pasas éppen a madzagot oldozgatta, amellyel átkötöttük az „ajándékot”, amikor látszólag szórakozott tekintete az érdekes címjegyzéklapokat rejtő újságlapra esett. Hanem ez a tekintet akkor már egy csöppet sem volt szórakozott. Sovány teste (nagyon magas volt) szinte hétrét görnyedt, arcát egészen az újságlap fölé hajtotta, és olvasott. Soha életemben, sem azelőtt, sem azóta nem láttam még így olvasni valakit. Egyszerűen falta a betűket. És aztán újra felpillantott. És megint csak azt mondhatom, hogy soha életemben, sem azelőtt, sem azóta nem láttam embert, akinek úgy ragyogott volna a szeme, mint az övé.

– Most olvasom itt az újságban – szólalt meg reszelős, erőszakoltan nyugodt hangon, amely nevetséges ellentétben állt sugárzó arcával –, hogy már réges-rég kiderítették az egész ügyet. És egész Ohióban minden teremtet lélek tudja, hogy nekem semmi közöm nem volt hozzá. – És akkor nevetni kezdett.

Mi pedig, akik ámulva álltunk körülötte, és valami homlokegyenest másra számítottunk, és jószerint csak annyit értettünk az egészből, hogy a pasast vádolták valamivel, de időközben, mint éppen ebből az újságlapból értesült, felmentették a vád alól, mi egyszerre valamennyien nevetni kezdtünk, teli torokból és csaknem tiszta szívből, amitől az egész ünnepségünk roppant lendületet kapott, azt a bizonyos keserőséget tökéletesen elfeledtük, és a karácsonyból kitűnő karácsony lett, amely reggelig tartott, és mindenkit elégedetté tett.

És persze, ebben az általános elégedettségben már semmilyen szerepet sem játszott, hogy ezt az újságot nem mi választottuk ki, hanem a Jóisten.